

Mit mutat a valós számla?

Ma már ismert a magyar falvak jelentős részének jövedelmi és szociális leszakadása. A 2019-ben megjelent Magyar Falu Program hivatott a falvak körülményeinek javítására. A programban 150 Mrd Ft összegre pályázhatnak a falvak, amelyből átlagban 50 ezer Ft juthat egy-egy falusi polgárra. Bár ennek az összegnek is örülni kell, de feltehető a kérdés:

elég-e ez ahhoz, hogy a falvak életében érzékelhető javulás legyen, és ha nem, mekkora összeggel lehetne távlatot biztosító fejlesztést elérni?

A kérdésre akkor tudunk kielégítően válaszolni, ha kissé szélesebb látószögben nézünk a falvak helyzetére és a falvakkal történetekre.

Először is szükséges megemlíteni, hogy 2009-ben 160 Mrd Ft-ot vettek el az önkormányzatoktól, további 64 Mrd Ft-ot az oktatásból, ami erősen kihatott a falvak életére is. Tehát a Magyar Falu Program fejlesztési alapjában azok az összegek is benne vannak, amit korábban a falvaktól elvettek, vagyis annak nagyobb része valójában visszajár.

Ha pedig konkrétan keressük a kérdésre a választ, akkor érdemes mindenekelőtt a falvak veszteségeit történetileg felemlíteni. E téren meg kell különböztetni az 1990 előtti és utáni korszakot.

- Az 1990 előtti időket vizsgálva megállapítható, hogy az '50-es években az iparteremtést a falvaktól elvont értékekkel finanszírozták, legtöbbször úgy, hogy beszolgáltatásokkal sok falusi családot szinte éhezésbe taszítottak. Szögezzük le, ezeket az összegeket később vissza kellett volna adni a falusi, földművelésből élő családoknak, vagy – polgári jogelvek szerint – részvényeket kellett volna kapniuk a létrejött ipari létesítményekben a beszolgáltatott javak ellentételeként. Bár nehéz a számítást elvégezni, de e téren a falusi családok vesztesége kb. **5-6 millió Ft-ot** tehet ki.¹ Ennyivel tartozik a magyar állam az akkori földműves családoknak. Ne feledjük azt sem, hogy a téészek 1959-es létrejöttéhez a falvak lakói a saját magánvagyonukkal járultak hozzá, a földterülettől az állatállományon át a földművelő eszközökig. Itt is meg kell említeni, hogy – polgári jogelvek szerint – a bevitt tulajdon értéke alapján részvényértéket kellett volna megállapítani, s osztalékot fizetni. Mai értéken számítva a falusi földművelő családokat e téren kb. **6-7 millió Ft** vagyonszertési kár érte.² Ha mérleget vonunk, akkor **11-13 millió Ft** anyagi kár érte a falusi földművelő családokat a szocializmus idején.

A falvak **kollektív** (állami és szövetkezeti) vagyonértéke azonban a '80-as évekre jelentősen nőtt. A téészek gép- és épületállománya megtöbbszörözödött, ezen kívül nagyon sok olyan munkahely jött létre, amelyek a mezőgazdasági feldolgozóiparhoz, vagy a könnyűiparhoz tartoztak (pl. kihelyezett leányvállalatok). A falvakban számos családi ház is épült, a falusi magántulajdonok értéke számottevően nőtt. Kollektív értékre számoltan a falusi családoknak a szocialista gazdasági ágak (a nehézipar és a mezőgazdasági nagyüzemek) megteremtésében elszenvedett vesztesége – az említett 11-13 millió Ft – nagyrészt megtérült.

- Az 1990 utáni években arra lehetett számítani, hogy a nagyobb hatékonyságú piacgazdasági körülmények között tovább nő a falvak tőkevagyon, javul az életkörülmény. A polgári jogelvek újbóli érvényre kerülésével pedig úgy a falusi családok magánvagyon, mint a falvak kollektív vagyonértéke gyarapodni fog.

Nem így történt. A valóságban igen nagy károk érték a falusi lakosságot. Először is a falvakba kihelyezett leányvállalatok döntő része leépült, eladták a mezőgazdasági feldolgozóipar nagy

¹ Forrás: szakértői megállapítás (Dr. Szakács Sándor gazdaságtörténész)

² Forrás: szakértői megállapítás (Dr. Szakács Sándor gazdaságtörténész)

részét, aminek többségét fel is számolták (pl. cukoripar). Tetézte ezt, hogy a falvakban működő mezőgazdasági vállalatok is megszűntek, így a falvak lakossága a működő tőkében nem kaphatta vissza a bevitt vagyon értékét (az ún. üzletrészek igen kis piaci értéket tettek ki). Mára a falusi családok jelentős hányadának – a lakóingatlanán kívül – semmilyen kollektív tulajdonrésze, vagy magánjellegetű termelői tőkevagyonra nincs. Ha úgy gondolkodunk, hogy legalább az a kollektív vagyon legyen meg, ami előtte volt, akkor a falusi családokat kb. **6-7 millió Ft** kollektív vagyoni veszteség érte. Ráadásul a falvakban egyrészt az országos átlaghoz mérten sokkal nagyobb lett a munkanélküliség, másrészt a falusi alkalmazottak bére rendkívüli mértékben lecsökkent. Emiatt súlyos jövedelmi és szociális állapotok keletkeztek a falvakban. Ezekből eredően további kb. **7-8 millió Ft** veszteség érte a falusi családokat.³

Ha az 1990 utáni három évtizedre nézve mérleget vonunk, akkor egyenként **13-15 millió Ft** anyagi kár érte a falusi családokat.

A megállapított összeg nagysága tán magasnak tűnik, a kételkedőknek viszont érdemes felidézni, hogy **1990 előtt a falvakban a családok kb. 3/4 részének új háza épült, közel volt a falusi jövedelem az országos átlaghoz, s mindenkinek volt munkahelye, megélhetése.**

Ezek alapján 1990 után ismételtelen egy családi háznak kellett volna épülnie minden falusi portán, vagy ilyen értékű részvényének kellene lennie minden falusi családnak valamilyen működő tőkében. Ha tőkerészvényhez jutottak volna a falusi családok 1990 után, akkor a munkanélküliség miatt kieső jövedelmüket pótolni tudták volna a tőkeosztalékból, kisebb lett volna a szociális leszakadásuk. Ideje a magyar társadalom előtt erősebben artikulálni, hogy 1990 után súlyos vagyoni kár és méltánytalanság érte a magyar falvakat. **A rendszerváltás terhéből a lakosság számarányához mérten sokkal többet viseltek a falvak, mint a városok.** Valójában páratlan vagyonszűkítést kellett elszenvedniük a falusiaknak, s – a kor szintjén – új „török idők” jöttek el a falvak számára.

A leírtak tükrében – bár becsülendő – igen kevés értéket jelent a Magyar Falu Programban említett 150 Mrd Ft támogatás a falvak számára. A helyzet megoldásához beláthatóan jelentősebb forrást biztosító, valójában egy rehabilitációs programra van szükség. Arra kell törekedni, hogy a falvak lakossága legalább a jövedelmi veszteségből eredő kb. 6-8 millió Ft-ot megkapja. Ahhoz, hogy a falvakban a kollektív vagyonérték is nőjön, mintegy **6000 Mrd Ft** működő tőkét kellene visszakapniuk. Ez egy 1000 lakosú falu esetében **2-3 Mrd Ft**-ot jelentene, ami nagyjából **40-szerese** a jelenlegi programban elérhető összegnek. Vissza kell telepíteni a feldolgozóipart, vagy bármilyen falusi környezetbe gazdaságilag integrálható működő tőkét. Érdemes felidézni, hogy 1990 előtt kb. 15%-ot tett ki a GDP-ben a mezőgazdaság. Ez mára 4-5%-ra csökkent, vagyis a veszteség 10-11%. Ennek a veszteségnek csak a felét elegendő volna a falvaknak működő tőkében visszaadni.

A rehabilitációs programba a kormánynak be kell vonnia a falvak választott képviselőit. Valójában a kormánynak egy gazdasági ágat, a mezőgazdaságot kellene megerősítenie, akár állami iparteremtéssel. Ehhez a falvakkal kapcsolatos fejlesztéspolitikában az eddigieken túl további új elemeknek kell megjelenniük.

Ha nem történik meg a falvak rehabilitációja, két évtizeden belül a fiatalok teljesen elvándorolnak és a falusi lakosság száma kevesebb, mint a felére csökken, végül a falvak jelentős része teljesen kihalhat.

Németh Zoltán vidéki pedagógus

³ Forrás: KSH egyéni kérésre és KSH <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/jovhelyzet04.pdf>